

למה הם לא עולים?

שאלה זו מופנית כלפי כל יהודי הגולה שיש בידם לעלות ארצה ולמרות זאת מעדיפים לשכון בגלות. וביחוד מופנית היא כלפי העוסקים באורייתא קדישא, מדוע הם מתמהמהים, הלא עצם לימוד התורה והעיסוק בה צריך לטעת בהם ערגה לארץ הצבי, לדחוף ולהניע אותם להעתיק משכנם לכאן?

ברצוני להעלות פן נוסף בהסבר הישיבה בגלות, שלפיו גם אנחנו שותפים למציאותה, ואולי ניתן לצרף הסבר זה לתשובות ולהסברים שניתנו ונאמרו עד עתה.

עפ"י הגמ' בתענית ניתן לומר שהסיבה לישיבתם המתארכת בגלות נובעת גם בגללנו - ת"ח שבארץ ישראל.

"תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. מ"ט? א"ר חנינא לפי שאין נעצרים" (תענית ג:), ומפרש רש"י: "משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבו חכמים להזכיר אפילו בימות הגשמים." כך פוסק השו"ע או"ח סימן קי"ד ומסביר המשנה ברורה סקי"א "דרוחות וטל אין נעצרים בלאו הכי ואמירתו לא מעלה ולא מוריד" עכ"ל.

ממשיכה הגמ' לברר מנא לן שטל ורוחות לא נעצרים. (הלימוד לגבי הטל לא קשור לענייננו, לכן נדלג לרוחות.) "רוחות מנלן דלא מעצרי? א"ר יהושע בן לוי: דאמר קרא "כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאום ה'" (זכריה ב'). ומבררת הגמ': "מאי קאמר להו? אילימא הכי קאמר להו הקב"ה לישראל דבדרתינכו בארבע רוחות דעלמא, אי הכי כארבע - בארבע מבעי ליה. אלא הכי קאמר כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל", ומפרש רש"י: "בלא ישראל - שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל, והכי אמר קרא כי כד' רוחות פרשתי אתכם לרוחות העולם כדי שיתקיים שנאמר (ירמיה לג' כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" עכ"ל.

כלומר אנו לומדים שהרוחות לא יכולות להעצר מכך שנאמר "כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם" ולו היתה כוונת הפסוק לומר שהקב"ה פיזר את עם ישראל בארבע רוחות השמים - היה לנביא לומר "בארבע", ומכך שהנביא אמר "כארבע" השתמש בכ' הדמיון, סימן שיש כאן השוואה בין רוחות השמים לעם ישראל. וא"כ לומדת הגמ' מהפסוק שכוונתו לומר כשם שא"א לעולם בלא

רוחות כך א"א לעולם בלי ישראל, וזו הכוונה בהשוואת עם ישראל לרוחות השמים. מכאן ראייה לנו שרוחות השמים אינן נעצרות ולכן בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר.

אמנם העובדה שהנביא משתמש בכ' הדמיון "כארבע" אינה עוקרת לגמרי את ההבנה הפשוטה של הפסוק, שממנה משמע שהקב"ה פיזר את עם ישראל בארבע רוחות הארץ. אלא באה לבנות על גביה קומה שניה ולומר לנו שפיזור זה ממעלתו וחשיבתו של עם ישראל נובע, וכך כותב רש"י ד"ה 'בלא ישראל': "שאינו העולם מתקיים אלא בשביל ישראל והכי אמר קרא: פרשתי אתכם לרוחות העולם כדי שיתקיים שנאמר 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת' עכ"ל. ובמילים אחרות, מכך שעם ישראל נמשל והשווה בנצחיותו וחשיבותו לרוחות העולם, לכן גם פוזר ברוחות העולם.

וצריך להבין, אמנם עם ישראל חשוב ונצחי, אך מה מועיל פיזורו בעולם? בשלמא רוח אינה נעצרת בכל העולם, כיון שצריכים אותה בכל אתר ואתר. אך מה מועיל היהודי במקום פלוני בגלות? הלא להשפיע על סביבתו - אין בכוחו, ולהתבולל - ההסתברות גבוהה עוד יותר. א"כ מדוע לפזר את הכוחות על פני תבל? ועוד יש להבין מדוע מביא רש"י את הפסוק "אם לא בריתי יומם ולילה וכו'?"

יש לומר כך: ידוע שחז"ל דורשים את הפסוק הנ"ל שהכוונה ב"בריתי" - לתורה. שאלמלא התורה נלמדת יומם ולילה, חלילה היה העולם חוזר לתוהו ובוהו - "חוקות שמים וארץ לא שמת" (נדרים לב. אבות פ"א מ"ב ועוד). ולכן הושווה עם ישראל לרוחות העולם, שכן גם את עם ישראל צריך לפזר בכל מקום ומקום. ויפה פיזורו לשם השגת "אם לא בריתי יומם ולילה", שכן לימוד התורה צריך להעשות באופן מתמיד עשרים וארבע שעות ביממה (עם מלחמות ו"סקאדים" ובלוי) כיון שעליו נשען קיום העולם. ואם נצייר לעצמנו מצב שבו כל עם ישראל על אדמתו, האם נצליח שלא יהיה רגע אחד בלי תורה? בזמן ההכנות לשבת במוצאי צום, או לקראת סוף הלילה. לכן פיזור הקב"ה את עם ישראל ברוחות השמים שזמני השעות מתחלפים ממקום למקום, ובזמן שבמקום אחד לילה - ואולי גם לומדי התורה אוגרים כוחות למחר - הרי שבמקום אחר כבר יום - ולימוד התורה בעיצומו. וכנ"ל במוצאי צומות. וכן תמיד מתקיים לימוד התורה באיזה מקום במשך כל שעות היממה.

כן מספר הרב מימון בספרו שרי המאה על ר' חיים מוולוז'ין ש"במוצאי יוה"כ היה יושב בישיבתו לבדו ועוסק בתורה עד חצות הלילה. בני ישראל קדושים הם - היה אומר - כולם צמו מערב עד ערב, עכשיו כולם עייפים ויגעים מתענית היום וחוששני, פן, חלילה, יהיה העולם פנוי שעה אחת בלא תורה (שרי המאה, חלק ב' עמ' 186). וכך היה ר' חיים "נאה דורש ונאה מקיים" וקיים

למעשה את דבריו בנפש החיים שער ד' פרק כה':

“אם יהיה חס ושלום העולם פנוי לגמרי אפילו רגע אחד ממש מעסק והתבוננות עם סגולה בתורתנו הקדושה, תיכף כרגע היו כל העולמות נהרבים ובטלים ממציאיות לגמרי ואף איש אחד מישראל לבד, רב כוחו, שבידו להעמיד את כל העולמות והבריאה בכללה על ידי עסקו והתבוננותו בתורתנו הקדושה לשמה”

וכך היה ר' חיים מרגיש שהוא נושא את כל העולמות על גבו. בע"ה נקוה שגם אנחנו נחוש את האחריות הכבדה הזו ונתמיד בלימודנו והקב"ה יקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ במהרה בימינו אמן.*

* יפה הפירוש ואמת הרעיון בעיקרו, אלא שלענ"ד אין נראה כן פירוש הגמ' וגם לא ההסבר לכשלעצמו.

אם ניקח את דברי הכותב כאמת יקשה לכאור', דמה נעשה ביום פקודה, בעת אשר פקוד יפקוד הקב"ה אותנו ונעלה כולנו לארה"ק איך אז יתקיים העולם לדברי הכותב...?

אלא דהענין בפיזור כמש"א בכ"מ דלא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי לספח גרים והיינו לאסוף איתם את ניצוצות הקדושה והאמת שיש בכל אומה ואומה בארבע כנפות תבל. ואל יקשה המקשה דפשט המלים "כדי שיתקיים העולם" עולה יותר כפשט הכותב, דאין הקיום אלא בתר המקיים, והבן.

הערת העורך.

תשובת הכותב:

לק"מ דלעת"ל יהיה כלל ישראל במעלה כזו שתרכה הדעת ויהיה דבר ה' כמים לים מכסים עד שלא יהיה זמן הפנוי מלימוד תורה במשמרות וכיוצ"ב כשם שמסתמא היה קודם הגלות.